

DIALOGUS XIX.

De

Aliis LVDORVM, ac præterea HILARITATIS atque LAETITIAE PVBLICAE Imaginibus.

PUBLIUS.

Ludorum denuo Secularium solemnia referunt duo apud me Numi I.
 æris medii, *Domitiani*, alter, alter *Septimii Severi*. *TULL.*
 Uterque in aliquo abit ab imaginibus, quas *Cl. Patinus* edidit. Tab. V.
PUB. Prior capite *Domitiani* laureato spectabilis, hos præfert Num.
 titulos: IMP. CAES. DOMIT. AVG. GERM. P. M. TR. P. VIII. CEN. XIV.
 S.or. PERP. etuus. In *Aversa* sequitur: COS. XIII. tum. LVD.os. SAEC. ula-
 res. F. ecit. In area Templum elegans columnis quinque suffultum, tecto
 in tria acumina discreto. Sub introitu ara accensa, cui adflans Imperator
 togatus, sacra faciens patera liquorem affundit: adstantium sibi sacer-
 dotum alter tibia inflat, alter cythara ludit. Humi vir senex accumbit,
 Cornucopiæ gestans, forte & Urnam tenens, Fluvii proinde, a Tiberis
 imago. *TVLL.* Ita quidem habet numus tuus: sed in quinque numis
 hos Ludos laudantibus, quos *Cl. Patinus* una tabula, forma tamen sem- Patin. Imp.
 per variante, sistit; nullus ejusmodi senem cum Cornucopiæ, medius ta- p. 119.
 men eorum cytharædum exhibet accumbentem, gemino tibiae sacris
 assistente. Forsitan & huic numo tuo vitium subest: cui tamen *Æneæ Vi-* Zant. XII.
 ci imago simillima rursus patrocinatur. Neque, si Tiberis icon hic re- Caes. Do-
 cumberet, incongrua illa videretur, Romæ imaginem subiens, pro cuius mit. Ær. 8.
 felicitate perpetua Ludi seculares sunt acti: cum e contra accumbens cy-
 tharædus, stante Imperatore, minus certe congruere videatur.

Tibiarum porro usus in Sacrificiis semper erat, jubente uno Pontifi- II.
 cum, *Favere linguis*, i. e. a garritis profanis abstinere, &, ne eo fe-
 cius infaustum aliquid, Diisque ingratum audiretur, *Tibicinem* insuper ea- Rosin. An-
 nere. Erant Tibiæ e buxō, lævæ aliæ, aliæ dextræ, prout nimirum, tiqu. Rom.
 qui inflabat, dextra, vel sinistra eas apprehenderent, orique applicarent, L. V. c. 11.
 ac diversum proinde sonum efficerent. Peritissimi Tibicinum fuere, qui
 simul dextra lævaque, ut in tuo hoc numo vides, inflare noverant. Qua- Horat. in
 les vero tunc fuerint tibiæ, explicat *Horatius*, ita canens: Art. Poet.

TIBI. apud Rosin.

TIBIA, non ut nunc, orichalco vinc̄ta, Tubæque Æmula, sed tenuis, simplexque foramine paucō Adspirare, & adesse choris erat utilis, atque Nondum spissa nimis, complere sedilia flatu.

Cæteros sacrorum ritus in Partem IV. differre congruit. *PUB.* Cur vero *Ludos Seculares* rursus *Domitianus* repetiit? *TULL.* Haud dubium, quin ambitionis ergo: tametsi & ipsa temporis ratio, nisi *Claudii* sacra intervenissent, sic exposceret. Unde quemadmodum *Claudius*, gloriam secularium Ludorum a se factorum cupiens, *Augustum* culpaverat, quasi calculum non recte duxisset, hosque Ludos præoccupasset: ita *Domitianus* ridebat *Claudium*, & arguebat, ut sibi paris gloriæ copiam faceret. *FECIT & LVDOS SECVLARES*, inquit; *Suetonius* de eo, *computata ratione temporum ab anno, non quo CLAVDIVS proxime, sed olim AVGVSTVS* *Sueton. in Domit. c. 4. ediderat.*

III. *PUB* Alter apud me numus secularis æris medii est *Septimii Severi*: cuius Caput laureatum, ac Nomen *Adversam* ornat. In *Aversa* medium tenet basis erecta & quadrata, qualis columnæ supponi solet, cui inscriptum: *COS. ul. III. tium. LVD. os. SAEC. ulares. FEC. it.* Utrumque latus stipant, hinc *Bacchus* nudus, læva hastam, forte thyrsum, cantharum vero dextra tenens, adstante sibi ad pedes tigride, maculosa bestia, cœlum stellatum referente: inde *Hercules* æque nudus, dextra clavam, sinistra exuvias leonis gestans. Supra Basin adhuc lego: *DIS* (i. e. Diis) *AVSPICIBVS.* Infra: *S. C.* Cur non *Apollinem* magis ac *Dianam*, *Diei Noctisque* præfides, quarum jugi vicissitudine anni omnes decurrunt, hoc ære depingi placuit? *TULL.* *Cl. Patinus* geminos depingit numos *Severi* diversis cusos temporibus. Primum quidem Consulatu secundo, dum in *Asiam* properaret, ubi *Hercules* & *Bacchus* una consistunt, addito lemmate: *Dis Auspicibus.* Alterum signatum Consulatu tertio, dum *Ludos* seculares ageret, & huic tuo præsentem plane similem, solo lemmate: *Dis Auspicibus*: omisso. Huic ergo præstantissimo Antiquario cum hic numus, qualis apud te est, visus non sit: vereor aliquantum, ne ei sublesta quæpiam manus, sed plane artifex, vitium fecerit, atque ex gemino numo *Patiniano* tertium construxerit: tametsi aliud fraudis vestigium nullum penitus notem.

Patin. Imp. p. 222.

IV. Ea porro, quæ refert hic numus, quod attinet, affert *Cl. Patinus* hæc *Zosini*, a me jam supra laudati, verba. *SEVERVS, eum anni CX.*
adpe.

adpetiissent (ex quo videlicet *Domitianus* *Seculares* egerat) cum filiis *ANTONINO* & *GETA* eosdem *LVDOS* ordinavit: In his vero, qui quidem *Apollini* ac *Dianæ* præcipue, insimul tamen pluribus quoque aliis superis inferisque Diis ac Deabus fieri solebant, memor fuisse *Severus* videtur Antiquorum Deorum suorum Auspicum *Herculis* & *Bacchi*: quibus, *Xiphil. in* ut *Xiphilius* narrat, quamvis in sumtu parcissimus, Templum tamen maximum *Sever.* ædificavit. Signavit præterea numum, de quo supra, utriusque conjuncta imagine, cum lemma: *Dis Auspicibus*: dum contra *Pescennium* æmulum, *Parthorum*que regem, ac cæteros, qui ab hoc steterant, cum filio *Caracalla* proficisceretur. Noverat quippe, *Herculem* tyrannorum dominum, *Bacchum* vero *Victorem* *Indiarum* haberi: eorum proinde supplicite cultu se quoque victoriam de hostibus promeriturum confidit. An porro grandi penitus factu *Herculis* imagine, ceu senis & barbati, seipsum *Severus* exprimi voluerit, & *Bacchi* juvenis figura filium *Caracallam*, quod ulterius *Cl. Patinus* suspicatur, non tam facile dixero. *Herodiano* interim fidem faciente, his *Ludis* *Secularibus* a se factis nihil omnino magnificentiæ, atque *Liberalitatis* deesse voluit *Severus*: de quo nobis paulo post denuo sermo redibit. *Herodian. I. III.*

PUB. Præstantem, in quo totum conspiciere mihi videor Amphitheatrum: unde demum sequentem numum petiisti? *TULL.* Ex *III. Spanhemio*, qui eum ad rarissimi *Prototypi* *Medicei* maximi moduli normam *Spanh. Tom. I. p. 164. Tab. V. Num. XVI* delineari, doctisque vulgari curavit. *Adversa* juveni capite laureato *Gordiani* *Nepotis*, hisque titulis superbit: *IMP. GORDIANVS PIVS FELIX AVG.* In *Aversa* vides Amphitheatri molem *Augustam*, forma rotunda, ita propositam, ut intus exteriusque conspici possit: neque enim tectum habet, cameras autem fornicibus firmatas quamplurimas. Foris ad dextram meta esse videtur, parvulæ turris in morem acumine desinens, ad quam in *Circensibus*, certantes sive equis, sive curribus contendebant: prope metam adstat parvula figura cum hasta. Ad lævam *Ædicula* comparet cum ostio, feris forsitan mansuetisque animalibus interea servandis destinata: cujus fores, missa mappa, seu dato ad inchoandos *Ludos* signo illico laxari poterant, ut omne theatrum erumpentibus bestiis momento compleretur. Interiore in circo *Cameræ* omnes spectantibus *Senatoribus* impletæ videntur, quorum medium tenet *Imperator*. *Aream* obtinent *taurus* *ferox*, & *elephas* *insidente* *magistro*, pugna invicem commissa spectaculum *Venationis* *cruentæ* præbentes. Lemma est: *MVNIFICENTIA GORDIANI AVG. usi.*

VI.

PUB. Dū ergo me numus hic magnificus præcipue docet: primum quidem Amphitheatri formam longe splendidissimam: deinde elogium *Munificentix*, quo Romani Principum suorum factos in hæc Spectacula ingentes utique sumtus grati remunerabantur. *TULL.* Ambo hæc teste saltem vel unico numo luculente te perdiscere volui. Scripsit certe *Symmachus*, tametsi longe post ævum hujus numismatis, de simili Indulgentia ad quempiam amicorum. *Sacras mihi literas Julius agens in rebus exhibuit. LEOPARDORVM MVNIFICENTIAM continentes.* Porro de Gordiano Nepote *Jul. Capitolinus* longum catalogum affert peregrinorum ferorumque animalium, quæ ille ad Triumphum suum Persicum Spectaculorum tum edendorum causa undequaque comparaverat. Sed hæc deinde *Philippus*, patrata *Gordiani* cæde, superbe in scenam adduxit. Nihilominus teste hoc numo condiscimus, *Gordianum* jam antea ejusmodi spectaculis populum oblectasse. Artium quippe una, neque postrema fuit in Republica Romana, sive Libera, sive Principibus subdita, ut plebs infinita, irrequieta semper, rerumque novarum cupida, perpetua veluti Ludorum varietate distineretur, ne turbas & seditiones cogitaret. Quantacunque ergo fuerit in hæc Spectacula opum profusio, licet prodigalitates alias, arrogantia, immensæque vanitatis criminibus merito damnanda foret: quoniam tamen necessitas eam extorsit, studioque procurandæ in populo quietis fuscipi vel a nolentibus plerumque debuit, veniam meretur.

Symmach.
L. VII.
Ep. 59.

VII.

PUB. Prævertisti sensum meum: parum quippe abfuit, ut prædicta in namis *Munificentia* vitii a me damnaretur. *TULL.* Eodem lemmate etiam sequens est numus æris magni, iterum ab *Ill. Spanhemio* cum aliis similibus editus, ut demonstraret, Elephantos olim in acie, & loricatos quidem adhibitos, postea vero ex acie in theatra productos fuisse. *Adversa* fulget Capite & nomine *Septimii Severi*. In *Aversa* Elephas adstat loricator totus. Circum legis: *MUNIFICENTIA AUGUSTI.* Infra: *S. C. Primus Elephantorum in bello usus in Africa, & Oriente, deinde in Italia quoque & Sicilia Pyrrhi ac Carthaginis temporibus fuisse scribitur. Adhibere eos etiam Romani bello Punico, belloque Hispanico, Appiano prodente. Tanta porro carniū moles quantum non spatium telis & jaculis præbuit, antequam contra hæc muniretur. Cataphractorum itaque militum more, equi pariter & elephantēs ferreas loricās induere coacti sunt: quo factum, Heliodoro referente, ut ingentia hostium agmina effugerent, nullo facinore edito, nec ullo detrimento elephantis illato: BELLUA enim FERRO MUNITA est, cum ad prælium accedit. Sed argutior Jul. Cæsar, contra quem Scipio Africanus Elephantos eduxit, jussit milites suos ut,*

Spanh. un-
de supra
p. 142.
Tab V.
Num.
XVII.

Heliodor.
L. IX.
p. 419.

qua

qua parte corporis nudæ essent belluæ, eo tela conferrent. Sic vel confectæ aliquando, vel profugæ, aut omnino captæ fuere. Quod postremum jucundissimum certe accidere debuit, dum Indi debellarentur: quorum morem ita *Curtius* tradidit. *Longior ubi expeditio est, Elephanti trahunt currum, & tantarum belluarum corpora tota contegunt AVRO.* Tam optata certe, quam opulenta præda Elephas aureus. Curr. L. VII. c. 9.

Tamet si porro auri in locum ferreis solummodo squammis munirentur hæ bestiæ: captæ tamen ingenti erat delicio apud Romanos, tanto magis, quanto illæ, ut fatebatur *Vegetius* rei militaris celeberrimus scriptor, primum in aciem ab hostibus eductæ, magnitudine corporum barritus horrore, formæ ipsius novitate, homines, equosque conturbabant. Unde, dum confecto a Romanis bello Tarentino, triumphabat *Marcus Curius Dentatus*, diserte *Florus* percenset: *Nihil libentius Populus Romanus adspexit, quam illas, quas timuerant, cum turribus suis BELLUAS: quæ non sine sensu captivitatæ, summissis cervicibus, victores equos sequebantur.* Id quod factum est An. Urb. Cond. CCCC.LXXXIII. Cui egregie consonat *Julianus Africanus*, inquit: *Omnia quidem eximia e bellis spolia: nulla tamen dari splendidiore, quam quæ adfert ELEPHAS.* Duplicis itaque numi *Ceciliæ* meminit *III. Spanhemius*, in quo Elephas signatus, jam sine, jam cum lorica, symbolum est obtentæ a *L. Metello* de Pœnis in Sicilia illustris victoriæ, ætque cum captivis Elephantis Triumpho. Notat præterea ex *Appiano*: cum *Quarta Jul. Cæsaris* contra *Scipionem* pugnantis Legio Elephantæ vicisset, diutissime postea non alio signo, quam Elephantis, usam fuisse. Romanæ porro plebi hæ belluæ, in spectacula eductæ, perpetuæ postea oblectationi fuere: eorum qua jam pugnare cum aliis belluis, jam saltare, jam etiam fune ambulare debebant. VIII. Veget. L. III. c. 24 Flor. L. I. c. 15. Julian. Afric. Vet. Gen. Mathem. p. 289.

PUB. Quam omnium in Mundo rerum scena convertitur! Quod metuimus hodie, cras irridemus: nimirum quia Prudentiæ virtutem, cui omnia tandem cedere debent, vel negligimus, aut vim ejusdem sero nimis adhibemus. *TULL.* Prudenter hæc advertis: Sapiens namque non belluis tantum, sed & astris dominabitur. Quoniam autem *Severi* Imperatoris numus, elephante loricato signatus, ad hanc disputationem nos abduxit: non possum apud te silere elegantissimum *Antonini Caracallæ*, qui *Severi* natu major erat filius, numum argenteum: quem in cætera rariorum numorum turba vulgavit *Cl. Liebe*, similemque etiam patris *Severi* existere commemorat. Videas in ejus *Aversa* quasi Navim, in qua ædiculæ plurimæ: ante eam multæ feræ jam emissæ, circumque cursantes IX. Liebe Gott Num. p. 443.

& pugnantes. Post navim cernitur ipsa Circi Maximi area, cum decurrentibus bigis, & quadrigis: immo & ipsum Amphitheatrum, Spectatoribus oppletum. Lemma est: LAETITIA TEMPORUM. Illustratio petitur ex *Dione*, scribente de Spectaculis editis a *Severo*, ob reditum post victorias, & simul expletum Decennium Principatus sui, innumerarum bestiarum venatione. *Earum* inquit, *Receptaculum*, in *AMPHITHEATRO* ædificatum erat instar *NAVIS*, ita, ut reciperet quadraginta feras, easdemque simul omnes redderet: qua ex *NAVI* subito dissoluta exilierunt ursi, leæne, pantheræ, leones, struthiones, onagri, bissones, quod genus boum est, patria & aspectu barbarum. Itaque septingentæ feræ mansuetæque bestię simul concurrere, & postea confodi visę sunt: occisis enim singulis diebus centum, pro numero dierum festorum, qui septem fuerunt, septingentę sunt occisę.

Dio
L. LXX-
VI. p. 860.

- X. *PUB.* Mira hæc auditu, quantum non oculos spectantium capere debebant, eorum certe, quibus fluentes e tot bestiis occisis rivi sanguinis crudeles non videbantur. Abunde hic numus præ cæteris, quod expendimus, omnibus, liquidum reddit, primum quidem: immensum fuisse in populo Romano Ludorum perpetuo spectandorum studium: deinde, nulli Munificentię pepercisse Augustos, ut populum sic volentem recrearent: postremo, in numis, quæ omnis Glorię Romanę perennes tabulæ fuere, hujusmodi Spectacula non minus diligenter, atque summas celeberrimasque Victorias, in ævum transmissas esse, quasi vero Roma se Ludis tam magnificam, quam armis suis, existimari vellet. *TULL.* Colligis, quod te maxime intelligere volui. Quoniam vero in superiore numo Receptaculum ferarum *Navis* simile tibi descripsi, hic commonendus es mihi, fuisse etiam Romæ quondam Ludorum speciem, quæ *Naumachia* dicta est, i. e. Navale certamen: dum videlicet vel in stagno, vel in lacu, vel in flumine, aut mari ipso, forma navalis prælii exhibita fuit. Hujusmodi edidisse varios Augustos, vel solus *Sætonius* pluribus in locis luculentus testis est. Eo quoque suo adhuc tempore allusit *Claudianus*, inter cæteros Ludos, quibus Consulatus *Mallii Theodorii* noviter initus honorandus foret, hoc etiam percensens:

Claud. de
Mall.
Theod.
Consul.
v. 330.

Lascivæ subito CONFLIGANT AEQVORE lembi
Stagnaque remigibus spument immissa canoris.

Hæc vero per transfennam. Superest tibi numus æris medii, quo Ludorum denuo secularium, vel quod rarius est, Millenarii Romæ sæculi memoria celebratur, quem recense.

PUB.

PUB. In *Adversa* circa Caput fœmineum, Lunæ impositum lego: **XI. OTACILIA SEVERA AUG. uſta.** Aream *Averſæ* occupet Baſis, ſeu Cip-Tab. V. pus, cui inſcriptum: **COS. ul. III. tium.** Pone literæ: **S. C. circum: MIL- N. XVIII. LIARIUM SAECULUM.** Quid, obſecro, Conſulatus in numo fœminæ? **TULL.** Erat *Marcia Otacilia Severa* conjunx *Philippi ſenioris*, & *Philippi junioris* mater, putantque nonnulli, eam, agente *Origene*, cum marito, ac filio, Chriſti ſacra profeſſam. Porro de *Philippo* ita *Caffiodorus* narra- vit. *Aemiliano & Aquilino Coſſ.* **MILLESIMUS ANNUS URBIS ROMÆ** *Caffiodorus* *in Chron.* *apud Cl. Patin.* *Imp.* *p. 304.* expletus eſt: ob quam ſolemnitatem innumerabiles **PHILIPPUS** cum **FILIO SUO** beſtias in Circo Magno interfecit, Ludosque in Campo Martio Theatrales, tribus diebus ac noctibus, populo pervigilante, celebravit. **PUB.** Inſanus prope- modum ſpectandi pruritus Quiritibus ineſſe debuit, cum ſpectacula, noctibus tribus pervigiles, dulciſſimo alias ſomno etiam præhabuerint. **TULL.** Non refert apud multos, dummodo lætentur, quo gaudii genere animus deliniatur. Cave autem, religionem damnes, quæ imperabat, ut fatis antehac audiſti, ſæculares Ludos tribus diebus noctibusque agi, quia anni omnes alterno dierum noctiumque ordine decurrunt. Cæterum plurimi numi in omnium prope manibus verſantur: jam cum *Philippi ſenioris*, jam cum junioris Capite in *Adverſa*. Sed *Averſa* varia eſt. Vel enim, ut hic tuus, Baſin exhibet cum Conſulatu III. vel ambos Auguſtos cum marſupiiſ ſedentes, vel e ſuggeſtu dividentes congiaria: vel apparent ibi diverſa animalia peregrina, populo ſpectatum exhibita, ſubnotato ſubinde numero diei, qua oſtenſa ſunt, I. II. III. Lemmata porro etiam diverſa ſunt nimirum: **SAECULARES AUGG. uſtorum: SAECULUM NOVUM: MILLIARIUM**, aut **MILLENARIUM SAECULUM.** Non itaque incongruum videtur, in hac tanta univerſæ Romæ lætitia etiam *Otaciliæ* Auguſtæ numorum honorem eſſe impenſum, Poſtica parte ſæcularia ſolemnia fatente. Vero tamen valde ſimile, in numis, qui hinc *Otaciliæ* caput, inde *Philippi* Conſulatum adſcriptum habent, feſtinantium Monetariorum, formas indebitas conjungentium errorem interveniſſe: cum potius typarium aliud averſum, quod verbi cauſa peregrinum animal redhiberet, Capiti opponere debuiffent fœmineo.

PUB. Hoc dubio expeditus, de poſtremis tandem Tabulæ tuæ **V. XII.** geminis numis te conſulo: quorum prior æris mediæ ad *Hadrianum*, argenteus alter minutus ad *Elagabalum* attinet. Et primi quidem *Adverſa* Tab. V. circa Caput laureatum ſolum nomen habet: **HADRIANUS AUGUSTUS.** Num. XIX. In *Averſa* ſtat fœmina, quæ dextra palmæ ramum prælongum, terræ infixum tenet, lævo brachio cornucopiæ geſtat. Ad pedes ejus pueruli duo

Tab. V.
Num. XX

duo jucunde veluti saltitant. Pone fœminam literæ: S. C. Lemma est: HILARITAS POP.*uli*. ROM.*ani*. Infra lego: COS.*ul*. III.*tium*. qui numerus in numis *Hadriani* fere æternus est. Alter numus in *Adversa* circa Caput juvene laureatum habet: ANTONINUS AUG.*ustus*. nempe *Elagabalus*. Retro stat Dea, quæ dextra sertum roseum tenet, læva gubernaculum globo imponit: Lemma: LAETITIA PUBLICA. Jucunda hæc nomina. TULL. Nempe Donis, ac Ludis, omnes ad gaudia excitamur. Unde post monumenta *Liberalitatis*, *Beneficentiæ*, atque *Munificentæ Augustæ*, Numos illos recte collocasse mihi videor, quibus *Populi Hilaritas*, atque *Lætitiæ* congruis symbolis expressa est. Quocirca tamen non assero, hujusmodi numos Donorum, vel Ludorum causa semper editos esse: poterant esse, uti varia lætandi argumenta, ita & motiva hujusmodi numismatum excusorum, quæ tute semper hariolari vix demum licet. Viror interim Palmæ semper recens, roseum sertum, pueruli saltantes, Cornucopiæ, & Gubernaculum orbi impositum, tanquam consueta felicitatis symbola, Lætitiæ & Hilaritatem publicam adeo clare eloquuntur, ut commentario non egeant. PUB. In partem Lætitiæ Romanæ & ego itaque merito venio ob tuæ in me Liberalitatis Dona rursus gratissima: quæ dum rosas mihi quodammodo fragrantissimas afflant, tibi palmam, laudis tuæ æterno virore frondentem, indubie multorum in animis conferunt.

